

Słownik terminów

Analiza diachroniczna (*diachronic analysis*)

– w lingwistyce metoda zainteresowana zmianami historycznymi w języku (zob. *etymologia*). Jej odwrotnością jest *analiza synchroniczna*.

Analiza dyskursu (*discourse analysis*)

– badanie porządku retorycznego oraz argumentacyjnego w rozmowie bądź tekście.

Analiza emic (*emic analysis*)

– pojęcie używane przede wszystkim przez antropologów w celu dokonania opisu kultury na podstawie pojęć oraz określeń, których autorami są osoby stanowiące przedmiot badania (zob. *analiza etic*).

Analiza etic (*etic analysis*)

– pojęcie używane przede wszystkim przez antropologów w celu dokonania opisu pojęć oraz określeń opartych na własnych pojęciach badacza (jako przeciwnych do tych dostępnych jednostkom, będącym przedmiotem badania).

Analiza konwersacyjna (*conversation analysis*)

– stanowi ją próba opisu metod wykorzystywanych przez ludzi do stworzenia uporządkowanej interakcji-rozmowy. Pojęcie to pochodzi z pracy Harveya Sacksa (1992).

Analiza przypadków odchyłeń (*deviant-case analysis*)

– w badaniach jakościowych polega na testowaniu tymczasowych hipotez przez odwoływanie się do „negatywnych” lub „niezgodnych” przypadków. Testowanie to ma trwać dopóki wszystkie dane mogą być włączone w obręb wyjaśnienia.

Analiza synchroniczna (*synchronic analysis*)

– ma charakter ahistoryczny: skupia się na aktualnym funkcjonowaniu dowolnego języka. Traktuje język jako całościowy system, w którym znaczenia wyprowadzane są nie z historii, lecz ze związków istniejących między jego częściami.

Analiza treści (*content analysis*)

– polega na ustalaniu kategorii i systematycznych związków między nimi, a następnie na policzeniu ilości przypadków, w których wykorzystywane są kategorie w określonej jednostce tekstu.

Anegdotyzm (*anecdotalism*)

– mamy z nim do czynienia wówczas, gdy raporty badawcze wydają się zawierać zabawne historyjki lub anegdoty, ale nie stanowią analitycznej lub metodologicznej oprawy, która mogłaby przekonać czytelnika co do swojej naukowej wiarygodności.

Antropologia kognitywna (*cognitive anthropology*)

– dąży do poznania struktur regulujących sposoby postrzegania świata przez ludzi. Prowadzi do etnografii lub pojęciowo uwarunkowanych opisów całych kultur, skoncentrowanych na sposobach komunikacji międzyludzkiej.

Antropologia strukturalna (*structural anthropology*)

– o ile antropologia kognitywna poprzestaje na badaniu pojedynczych przypadków określonych ludzi, o tyle antropologia strukturalna interesuje się jednostkowymi przypadkami tylko w takim zakresie, w jakim powiązane są one z ogólniejszymi formami społecznymi. Antropologia strukturalna wyrasta z francuskiej teorii społecznej i lingwistycznej początku XX w., której głównymi przedstawicielami są Ferdinand de Saussure i Émile Durkheim. Widzieli oni w zachowaniu człowieka przejaw istnienia „społeczeństwa”, które działa jako „niewidzialna ręka”, wywierająca przymus oraz kształtująca działania ludzkie (zob. Lévi-Strauss, 2000).

Dane niewywołane (*naturally-occurring data*)

– dane mające swe źródło w sytuacjach, które pozostają niezależne od interwencji badacza.

Dane tekstowe (*textual data*)

– tworzą je słowa i/lub obrazy, które zostały utrwalone bez interwencji badacza (np. w trakcie wywiadu).

Dane wywołane (*researcher-provoked data*)

– dane, które zostały czynnie stworzone i dlatego też niemogące istnieć bez interwencji badacza (np. wywiady, grupy fokusowe).

Deskrytory mało istotne dla wnioskowania (*low-inference descriptors*)

– dzięki nim można dążyć do utrwalenia obserwacji „w sposób tak konkretny, jak to tylko możliwe, zawierający na przykład dosłowne stwierdzenia ludzi, a raczej pozbawiony rekonstrukcji w ogólnym zarysie tego, co zostało powiedziane, a co mogłoby doprowadzić do skażenia powstającego raportu osobistą perspektywą badacza” (Seale, 1999, s. 148) (zob. *rzetelność*).

Dostrzeganie związków językowych (*relational views of language*)

– analizuje system związków istniejący między słowami; w ramach tego podejścia nie zakłada się prostej zgodności między pojedynczymi słowami a ich znaczeniami (Saussure).

Emocjonalizm (*emotionalism*)

– model badania społecznego, którego podstawowym celem jest uzyskanie dogłębnego, autentycznego dostępu do ludzkich doświadczeń. Emocjonalizm wywodzi się z perspektywy romantycznej i faworyzuje wywiad nieustrukturalizowany.

Etnografia (*ethnography*)

– pojęcie to łączy w sobie dwa słowa: „etno” oznacza „lud”, podczas gdy „grafia” pochodzi od czasownika „pisać”. Etnografia odwołuje się zatem do w znacznym stopniu opisowego sposobu pisania o określonych grupach ludzi.

Etnometodologia (*ethnomethodology*)

– dąży do opisu metod wykorzystywanych przez ludzi w życiu społecznym. Etnometodologia nie jest swoistym rodzajem metodologii, lecz stanowi model teoretyczny.

Etymologia (*etymology*)

– bada zmiany znaczeniowe słów w czasie.

Hipotezy (*hypotheses*)

– sprawdzalne twierdzenia.

Indukcja analityczna (*analytic induction*)

– odpowiednik statystycznego testowania związków ilościowych w celu ustalenia, czy są one silniejsze, niż mogłoby to wynikać z doboru losowego (błąd losowy). Korzystając z indukcji analitycznej, badacz bada przypadek i wówczas, gdy zachodzi taka potrzeba, redefiniuje zjawisko i przeformułowuje hipotezy, dopóki nie ujawni istnienia uniwersalnego związku (Fielding, 1988, s. 7–8).

Konstrukcjonizm (*constructionism*)

– model zachęcający badacza do skoncentrowania się na tym, jak określone zjawiska łączą się ze sobą na podstawie badań zogniskowanych na poszczególnych zachowaniach.

Metodologia (*methodology*)

– łączy się z wyborami, których dokonujemy na etapie planowania i realizacji projektu badawczego wówczas, gdy określamy przypadek, mający być przedmiotem badania, decydujemy o metodzie gromadzenia danych oraz o sposobach ich analizy.

Metody (*methods*)

– określone techniki badawcze. Są nimi techniki ilościowe, takie jak korelacja statystyczna, jak również takie techniki, jak obserwacja, wywiad i nagrania audio.

Modele (*models*)

– stanowią kompletną oprawę dla naszego spojrzenia na rzeczywistość. Informują nas o tym, jaka jest rzeczywistość, jakie podstawowe elementy się w niej zawierają (ontologia) oraz co stanowi naturę wiedzy i jaki jest jej status (epistemologia).

Nadawanie trafności przez respondenta (*respondent validation*)

– czasami mówi się też o nadawaniu trafności przez uczestnika; polega ono na przekazywaniu własnych odkryć tym, którzy stanowili przedmiot zainteresowania. Jeżeli ludzie ci zweryfikują wyniki, ich autor może być pewniejszy ich trafności.

Narzędzie kategoryzowania przynależności (*membership categorization device, MCD*)

– zbiór kategorii (np. dziecko, mamusia, ojciec = rodzina; kobieta, mężczyzna = płeć) oraz pewne zasady określające sposoby zastosowania tych kategorii.

Naturalizm (*naturalism*)

– model badawczy, w ramach którego dąży się do minimalizowania znaczenia wstępnych założeń w celu uchwycenia świata jednostek badanych, zgodnie z pojęciami tych ostatnich.

Obserwacja uczestnicząca (*participant observation*)

– metoda, zgodnie z którą przyjmuje się, że po to, aby zrozumieć świat „z pierwszej ręki”, musisz sam stać się uczestnikiem i nie ograniczać się do obserwacji z zewnątrz. Metoda ta była wyróżniana na wczesnym etapie rozwoju antropologii i przez niektórych etnografów (np. przez szkołę chicagowską).

Pojęcia (*concepts*)

– jasno określone myśli wprowadzone z określonego modelu.

Postmodernizm (*post-modernism*)

– współczesne podejście podważające lub dążące do dekonstrukcji zarówno uznanych pojęć (np. „przedmiotu” i „dziedziny”), jak i metod naukowych (zob. *racjonalizm krytyczny*). Postmodernizm jest modelem analitycznym, a ponadto sposobem opisu współczesnego świata.

Pozytywizm (*positivism*)

– model procesu badawczego, w ramach którego przyjmuje się, że „fakty społeczne” istnieją niezależnie od działań zarówno uczestników, jak i badaczy. Celem pozytywistów jest gromadzenie trafnych i rzetelnych danych, niezależnie od otoczenia, w którym przeprowadzane jest badanie.

Racjonalizm krytyczny (*critical rationalism*)

– pojęcie Karla Poppera, filozofa nauki. Zgodnie z nim musimy dążyć do falsyfikacji przyjętych związków między zjawiskami. Tylko wówczas, gdy nie możemy zfalsyfikować istnienia pewnych związków, możemy mówić o wiedzy „obiektywnej”. Jednakże nawet wtedy nasza wiedza ma charakter tymczasowy, podlega ona kolejnym badaniom, które mogą przynieść podważające ją dowody.

Rama (*frame*)

– pojęcie to pochodzi z metafory ramy obrazu autorstwa Goffmana (1974). Wykorzystał on ją do tego, aby wskazać, jak ludzie traktują to, co w danej chwili jest istotne i to, co jest nieznaczące. Takie podejście określa rami, przez które konstytuują się dane okoliczności.

Relatywizm (*relativism*)

– pozycja wartościująca, w ramach której odmawiamy zajęcia jakiegokolwiek stanowiska, gdyż jesteśmy przekonani, że nic nie powinno podlegać krytyce, jako że wszystko zależy od poszczególnych kontekstów.

Repertuary interpretacyjne (*interpretive repertoires*)

– „są systematycznie powiązаныmi zestawami terminów i są często wykorzystywane ze stylistyczną i gramatyczną spójnością. Często są organizowane wokół jednej bądź kilku centralnych metafor” (Potter, 1996a, s. 131) (zob. *analiza dyskursu*).

Romantyzm (*romantism*)

– podejście wywodzące się z myśli dziewiętnastowiecznej, w którym autentyczność łączy się z doświadczeniami osobistymi (zob. *emocjonalizm*).

Rzetelność (*reliability*)

– odnosi się do „stopnia zgodności, w którym przypadki są przypisywane tej samej kategorii przez wielu obserwatorów lub przez jednego obserwatora w różnorodnych okolicznościach” (Hammersley, 1992, s. 67) (zob. *trafność*).

Scenariusze (*scripts*)

– mechanizmy służące uczestnikom do przywoływania rutynowego charakteru opisywanych zdarzeń w celu wykazania, iż są one właściwe dla pewnego (uznanego lub nieuznanego) ogólnego wzoru (zob. *analiza dyskursu*).

Semiotyka (*semiotics*)

– nauka o znakach (począwszy od języka mody, a skończywszy na kodzie Morse'a).

Szkoła chicagowska (*Chicago School*)

– przyjmuje się zazwyczaj, że ta forma etnografii socjologicznej narodziła się w latach 30. XX w., kiedy to studenci Uniwersytetu w Chicago otrzymali polecenie odłożenia na bok swoich podręczników i wyjścia na ulice miasta, aby patrzeć i słuchać. Doprowadziło to do powstania całej serii badań dotyczących społecznej organizacji miasta oraz życia codziennego różnorodnych grup zawodowych.

Teoria ugruntowana (*grounded theory*)

– składa się z trzech etapów: ze wstępnej próby rozwinięcia kategorii, które rozjaśniłyby dane; z próby „nasylenia” tych kategorii wieloma odpowiednimi przypadkami w celu uwidocznienia ich istotności; z próby rozwinięcia tych kategorii i nadania im charakteru bardziej ogólnych ram analitycznych, istotnych dla innych obszarów badawczych.

Teorie (*theories*)

– zorganizowane zbiory pojęć, definiujące i wyjaśniające pewne zjawisko.

Trafność (*validity*)

– „zakres, w jakim wyjaśnienie rzeczywiście odzwierciedla zjawisko społeczne, do którego się odwołuje” (Hammersley, 1990, s. 57). Odpowiedzią badaczy na trudności związane z uzyskaniem trafności jest opis „uzasadnienia dla swoich wniosków” (Fielding, Fielding, 1986, s. 12) (zob. *rzetelność*).

Triangulacja (*triangulation*)

– polega na porównywaniu różnego rodzaju danych (np. ilościowych i jakościowych) oraz odmiennych metod (np. obserwacji i wywiadu) w celu ustalenia, czy potwierdzają się wzajemnie.

Uczestnik (*member*)

– pojęcie użyte przez Garfinkla (2007) w odniesieniu do jednostek biorących udział w życiu społeczeństwa lub określonej grupy społecznej. Jest to skrót od terminu „uczestnik życia społecznego” (zob. *etnometodologia*).

Zjawiska rozproszone (*hyphenated phenomena*)

– pojęcie odwołujące się do sposobu, w jaki stabilne zjawiska społeczne (jak „plemię” bądź „rodzina”) przyjmują odmienne znaczenia w zależności od kontekstu. Dlatego też „rodzina postrzegana przez najstarsze dziecko” przybiera odmienne znaczenie niż „rodzina postrzegana przez najmłodszą latorośl” (zob. *konstrukcjonizm*).